

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К.В. Балабанов

Засновано у 2011 р.

ВИПУСК 13

МАРІУПОЛЬ – 2017

ЗМІСТ

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК, ПРОФЕСОРА, АКАДЕМІКА АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ, ВІДМІННИКА ОСВІТИ УКРАЇНИ ЮРІЯ ЛЬВОВИЧА АФАНАСЬЄВА	7
--	---

ФІЛОСОФІЯ

Бельдій О. В. СИМВОЛІКА КОЛЬОРУ В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОГО ДОСВІДУ	8
Співак В. В. МОВА ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОПОВІДІ XVII СТ. НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТІВ АНТОНІЯ РАДИВИЛОВСЬКОГО	15

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Батичко Г. І. МИСТЕЦЬКІ ЗАХОДИ ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	22
Бровко М. М. ФЕНОМЕН АКТИВНОСТІ МИСТЕЦТВА В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЕСТЕТИЦІ	28
Демчук Р. В. МОДИФІКАЦІЯ МІФОЛОГЕМИ «ХРАМУ-ГРАДА» У РОСІЙСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ	36
Дорога А. Є. КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЕВОЛЮЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ	45
Куцак С. А. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ ПРОГРАМ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙ ДОЗВІЛЛЄВИХ ПРАКТИК: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	52
Малюк Є. О. ВІДЕОІГРИ НА КОМП'ЮТЕРАХ «РАДІО-86РК» ТА «ФАХІВЕЦЬ»: КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ	61
Микуланинець Л. М. ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ МИТЦЯ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ	67
Нагорняк М. В. КЛІШЕ І ШТАМП У НОВИНАХ НА РАДІО (НА ПРИКЛАДІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ 1-ГО КАНАЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО РАДІО)	75
Пашкевич М. Ю. ПЕРФОРМАНСНА КОМУНІКАЦІЯ: ВИТОКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ	82
Сабадаш Ю. С. ЕВОЛЮЦІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ (ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГУМАНІЗМ»)	91
Ткач А. А. РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ	103

Федорова Є. В. 110
ПОНЯТТЯ «ФЕСТИВАЛЬ» ТА ЙОГО МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ АСПЕКТИ

Яблоков С. В. 120
ШТАМПИ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ДЕТЕКТИВНОМУ СЕРІАЛІ

СОЦІОЛОГІЯ

Гордієнко Н. М. 131
ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГАМИ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ
ОСВІТИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З
ВИХОВАНЦЯМИ ТА ЇХНЬОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ДО ЖИТТЯ (ЗА
РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Слющинський Б. В. 139
ВПЛИВ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
ПРИАЗОВ'Я НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СПІЛЬНОТИ
СУЧАСНОГО РЕГІОНУ

Ташкінова О. А. 147
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ЯК
СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Мирослав Николац 154
СВОБОДА СЛОВА В ТЕОРІИ И НА ПРАКТИКЕ

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 160

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В
ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ 162

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ 167

CONTENTS

IN BLESSED MEMORY OF YURIJ LVOVYCH AFANASJEV, DOCTOR OF PHILOSOPHY, PROFESSOR, ACADEMICIAN OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE, EXCELLENCE IN EDUCATION OF UKRAINE 7

PHILOSOPHY

Beldy O.
COLOR SYMBOLISM IN THE CONTEXT OF HUMAN EXPERIENCE 8

Spivak V.
THE LANGUAGE OF PHILOSOPHY IN THE UKRAINIAN PREACHING OF THE XVII CENTURY GIVEN ON THE EXAMPLE OF ANTONIY RADIVILOVSKIY'S TEXTS 15

CULTURE STUDIES

Batycho G.
MUSIC ACTIVITIES AS A FACTOR OF CULTURE DEVELOPMENT: REGIONAL ASPECT 22

Brovko M.
THE PHENOMENON OF THE ACTIVITIES OF ARTS IN THE WESTERN EUROPEAN AESTHETICS 28

Demchuk R.
MODIFICATIONS OF THE MYTHOLOGEME OF «TEMPLE-CITY» IN THE RUSSIAN VISION OF THE WORLD 36

Doroga A.
THE CULTURAL ASPECT OF THE EVOLUTION OF HISTORICAL CONSCIOUSNESS 45

Kutsak S.
THE STRATEGY OF CULTURAL AND LEISURE PROGRAMS DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF LEISURE ACTIVITIES: PROBLEMS AND PERSPECTIVES 52

Malyuk Ye.
VIDEOGAMES ON «RADIO-86RK» AND «SPECIALIST» COMPUTERS: CULTURAL CONTEXT 61

Mykulanyets L.
THE TRANSFORMATION OF THE ROLE OF ARTIST IN THE POSTMODERN EPOCH 67

Nagorniak M.
CLICHES AND STAMPS IN THE RADIO NEWS (ON MATERIALS OF INFORMATION NEWS OF THE 1-ST NATIONAL RADIO CHANEL) 75

Pashkevich M.
PERFORMANCE COMMUNICATION: ORIGINS AND TRANSFORMATIONS 82

Sabadash Ju.
THE EVOLUTION OF HUMANISTIC VIEWS (CONSIDERING THE DEFINITION OF THE NOTION «HUMANISM») 91

Tkach A. FAMILY RITES OF THE UKRAINIANS: THE STATE OF THE STUDY	103
Fedorova Ye. THE CONCEPT «FESTIVAL» AND ITS ART ASPECTS	110
Yablokov S. CLICHÉS IN AMERICAN DETECTIVE TELEVISION SERIES SOCIOLOGY	120
Gordienko N. EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL WORK WITH PUPILS OF BOARDING SCHOOLS AND THEIR READINESS FOR LIFE BY THE TEACHERS (ON THE RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY)	131
Slyuschynskyy B. INFLUENCE OF THE POPULATION ETHNIC-NATIONAL COMPOSITION OF UKRAINIAN AZOV REGION ON THE FORMATION OF VALUABLE ORIENTATIONS OF THE MODERN REGION COMMUNITY	139
Tashkinova O. THE FORMATION OF SOCIO-PROFESSIONAL SUBJECTIVITY AS A SPECIAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL WORK	147
SCIENTIFIC LIFE	
Nikolas M. FREEDOM OF SPEECH IN THEORY AND PRACTICE	154
INFORMATION ABOUT THE AUTHORS	160
REQUIREMENTS FOR THE SCIENTIFIC PAPERS FOR PUBLICATION IN THE COLLECTED WORKS	162
BOOK SHELF	
	167

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.334:373.5.018.5

Н. М. Гордієнко

ОЦІНЮВАННЯ ПЕДАГОГАМИ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ВИХОВАНЦЯМИ ТА ЇХНЬОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДО ЖИТТЯ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

У статті проаналізовано результати соціологічного опитування педагогів інтернатних навчальних закладів з проблем ефективності навчально-виховної роботи з вихованцями та їхньої підготовленості до життя. З'ясовано, що педагоги висловлюють впевненість у достатній успішності навчально-виховної роботи з вихованцями, їхньої соціальної адаптації і соціалізації. Проте, консолідована позиція респондентів щодо схвальної узагальненої оцінки діяльності інтернатних закладів не узгоджується з відповідями на конкретні питання про ключові аспекти навчально-виховної роботи, за якими можна опосередковано проаналізувати реальний стан справ у цих закладах. Педагоги констатують дефіцит у вихованців таких важливих особистісних якостей, як особиста відповідальність, впевненість у собі, самостійність, наполегливість, ініціативність. Позитивно характеризує інтернатні навчальні заклади твердження педагогів про те, що вони досить довго відстежують життєвий шлях своїх вихованців по закінченні ними школи, а також очікування респондентів, що більшість випускників шкіл-інтернатів вступить до вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *школи-інтернати, педагоги інтернатних навчальних закладів, вихованці інтернатних навчальних закладів, реформування системи інтернатних навчальних закладів.*

Серед очікуваних реформ системи освіти України однією з найбільш масштабних є кардинальна трансформація мережі інтернатних навчальних закладів, що передбачає і значне скорочення їхньої кількості. Розроблений і презентований в суспільстві проект деінституціалізації догляду дітей в Україні спрямований на поступовий перехід від інституційного до сімейного догляду дитини, посилення ролі сім'ї як найкращого середовища для її розвитку [9]. Організатори реформи пояснюють її необхідність перевагами сімейних форм виховання дітей і посилаються на успішний досвід багатьох зарубіжних країн, в яких інтернатні навчальні заклади відсутні, але піклування про соціально незахищених дітей організоване на високому рівні. Натомість опоненти реформи вважають недоцільною ліквідацію навчальних закладів, які протягом десятиліть акумулювали значний досвід корекційно-розвиткової й освітньо-реабілітаційної роботи із сиротами, соціальними сиротами, дітьми з особливими потребами, дітьми з неблагополучних сімей, кількість яких, на жаль, не зменшується в Україні внаслідок складної соціально-економічної ситуації. Враховуючи дискусійність цього питання, напередодні реформи інтернатних навчальних закладів зростає значення об'єктивної інформації про якість їхньої роботи, що визначає необхідність аналізу вже існуючих і проведення нових досліджень стосовно ролі шкіл-інтернатів в українському

суспільстві.

Інтегральному оцінюванню ефективності виконання інтернатними закладами своєї місії сприяла підготовка колективом українських науковців аналітичного звіту «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» [1]. На основі комплексного аналізу ряду ключових параметрів (уявлення учнів випускних класів про своє майбутнє; реалізація можливості продовження освіти; самооцінка готовності до виходу на ринок праці та реальна трудова активність; стан фізичного здоров'я, психологічного та емоційного самопочуття; наявність соціальних зв'язків і дружніх відносин; поширення насильства в закладах та сім'ях, де виховувались діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, та ін.) дослідники визначають необхідність виховання дітей, позбавлених піклування біологічних батьків, у сімейних формах виховання, а не в інтернатних закладах. Майже всі експерти стверджують, що сімейні форми виховання мають значні переваги над інтернатними, що стає особливо очевидним при переході дитини до самостійного життя [1, с. 103–104].

За результатами дослідження особливостей інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в українському суспільстві О. Клименко констатує, що значна частина шкіл-інтернатів сьогодні мають недостатню матеріально-технічну базу, потребують ремонту як житлових, так і службових приміщень. Матеріальні потреби дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, адміністрація закладів змушена вирішувати за спонсорські кошти, отримати які складно. Однак зміни в державній політиці щодо пріоритетів влаштування зазначеної категорії дітей змусили педагогів модернізувати існуючу систему [5, с. 327].

На основі результатів соціологічного дослідження якості виховання соціальної зрілості учнів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт Л. Канішевська констатує наявність недоліків практичної системи навчання і виховання школярів, невідповідність педагогів до ефективного формування соціальної зрілості старшокласників. Автор наголошує, що школи-інтернати для дітей-сиріт потребують докорінного переосмислення парадигми виховання соціальної зрілості дітей-сиріт, створення умов для реалізації їхнього потенціалу у різноманітних видах діяльності [4, с. 83].

Безперечно, при оцінці ефективності роботи інтернатів необхідно враховувати, передусім, думки випускників, які, по-перше, в найбільшій мірі інформовані про умови життя в навчальних закладах цього типу, по-друге, поєднують у своїх оцінках не тільки когнітивні, а й емоційно-сміслові компоненти життєвого досвіду, оскільки для них упродовж досить тривалого часу інтернат фактично був уособленням життєвого простору, інтегрував функції основних референтних груп: сім'ї, школи і товариської групи однолітків. У цьому поліконтекстуальному вимірі важливим є аналіз життєвих історій випускників інтернатів, проведений фахівцями Українського інституту соціальних досліджень [3].

Багатоманітність суб'єктивних розповідей випускників утворює хоч і мозаїчне, але вельми інформативне бачення діяльності інтернатних закладів. Важливою є увага авторів саме до життєвих траєкторій вихованців, які репрезентують соціальну ефективність цих навчальних закладів, кінцеві результати їхньої діяльності, а не лише процесуальні характеристики, які мають другорядне значення.

У вітчизняному фаховому дискурсі досить впливовою є точка зору про те, що при реформуванні системи інтернатних закладів необхідно зберегти акумульований протягом десятиліть цінний досвід корекційно-реабілітаційної діяльності. На думку М. Родди, Україна відрізняється від західних країн тим, що вона зберегла загальну систему спеціальних шкіл для дітей з особливостями розвитку. Ці школи є безцінними

осередками знань і досвіду [8, с. 23]. В. Бондар наголошує, що реформування національної системи спеціальної освіти має відбуватися не шляхом механічного копіювання європейського досвіду інклюзії, а на основі врахування соціокультурних факторів розвитку нашого суспільства, надбань практики щодо комплексної психолого-педагогічної і медичної корекції порушень розвитку дитини. Ігнорування цього неминуче призведе до втрати дітьми того обсягу корекційної допомоги, яку вони отримують в умовах функціонування шкіл-інтернатів [2, с. 10].

В. Покась за результатами дисертаційного дослідження констатує, що на початку ХХІ ст. в Україні створено мережу інтернатних закладів різноманітних типів, що в цілому відповідають потребам населення. У дитячих будинках, школах-інтернатах, навчально-реабілітаційних центрах сформувалися стабільні педагогічні колективи з досить високим рівнем кваліфікації. Функціонує система діагностики дітей з обмеженими можливостями, здійснюється їхнє інтегроване навчання, впроваджуються нові технології навчально-виховної й лікувально-реабілітаційної роботи. Інтернатні заклади відчувають труднощі, пов'язані з недостатнім фінансовим забезпеченням, поширенням соціального сирітства, зростанням захворювань [7, с. 24–25].

Системному аналізу ефективності роботи інтернатних закладів щодо підготовки учнів до життєдіяльності у відкритому суспільстві присвячений науково-методичний посібник, підготовлений фахівцями Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Автори зазначають, що індекс самостійності у вихованців інтернатних закладів у два рази нижчий, ніж в однолітків, які виховуються у сім'ї. Виходячи зі стін інтернату, випускники не мають адекватного уявлення про реальні складнощі життя, що очікують їх попереду, не можуть адаптуватися до нових умов дорослого життя [6, с. 6]. Для вирішення цих проблем науковці розробили й обґрунтували педагогічні умови підготовки старшокласників інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві, запропонували сучасні засоби, форми і методи педагогічної роботи щодо формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, готовності до професійного самовизначення, до сімейного життя, виховання в них почуття власної гідності.

Отже, аналіз наукових публікацій свідчить про те, що серед фахівців немає єдиної позиції щодо оцінки ефективності роботи та доцільності реформування інтернатних закладів. Проте, незважаючи на широкий діапазон думок, простежується їхня поляризація, дихотомія позитивних і негативних оцінок діяльності інтернатних закладів. В цьому контексті актуальним є проведення соціологічних досліджень сучасних проблем діяльності шкіл-інтернатів, з'ясування думок всіх учасників освітнього процесу, зокрема, педагогів, щодо можливостей і пріоритетів реформування навчальних закладів цього типу.

Мета статті – аналіз результатів соціологічного опитування педагогів шкіл-інтернатів щодо ефективності навчально-виховної роботи з вихованцями та їхньої підготовленості до життя.

В рамках соціологічного дослідження обраної проблеми було опитано 250 педагогічних працівників (учителів і вихователів) 10 навчальних закладів інтернатного типу в обласних центрах України – Запоріжжі та Дніпрі. Вибірка випадкова, опитувалися вільні на момент проведення дослідження вчителі і вихователі, присутні в інтернаті (в учительському кабінеті).

Отримані результати показали, що, як і очікувалося, прямі оцінки з боку педагогів не дозволяють об'єктивно й адекватно визначити якість роботи шкіл-інтернатів. Так, 90% респондентів стверджують, що «наш заклад надає необхідні знання й уміння для майбутнього життя» і що «в цілому наша школа-інтернат позитивно впливає на

особистість вихованців». Інших відповідей важко було очікувати, оскільки негативні оцінки свідчили би про низькі результати діяльності педагогів інтернатних закладів. В отриманих відповідях відображається не стільки рівень критичної рефлексії педагогів відносно своєї роботи, скільки нормативні очікування оцінок педагогічних колективів шкіл-інтернатів. Ці оцінки свідчать про впевненість респондентів у достатній ефективності роботи інтернатних закладів з підготовки дітей до самостійного життя і їхньої успішної соціалізації. Водночас, отримані дані розходяться з громадською думкою з цих питань, інакше не виникла б масштабна суспільна дискусія щодо деінституціалізації догляду дітей в Україні.

Позитивні загальні оцінки респондентами якості роботи шкіл-інтернатів не узгоджуються з відповідями на конкретні питання про ключові аспекти навчально-виховної роботи, за якими можна опосередковано проаналізувати реальний стан справ у цих закладах. Так, з думкою, що «доводиться занижувати вимоги на підсумкових та інших контрольних заходах через те, що більшість вихованців не здатні засвоїти навчальний матеріал», погоджуються більше третини (35,6%) респондентів (з них 28,7% частково погоджуються і 6,9% повністю погоджуються з цим твердженням). Ці дані підкріплюються тим, що 14,1% респондентів погоджуються з тим, що «у нас розповсюджений формалізм у контролі знань» (з них 10,1% частково погоджуються з цим, 4% повністю погоджуються).

Твердження, що «наш заклад надає необхідні знання й уміння для майбутнього життя», опосередковано розходиться з іншим твердженням: «в цілому мої вихованці адекватно оцінюють свої можливості у дорослому житті», яке не підтримують 22,3% респондентів. Це означає, що майже чверть педагогів фактично вважають, що вихованці недостатньо чітко розуміють власний потенціал щодо прийняття викликів самостійного життя по закінченні інтернатного закладу.

Консолідована позиція респондентів щодо схвальної узагальненої оцінки діяльності інтернатних закладів входить у протиріччя з тим, що менше половини опитаних педагогів позитивно характеризують важливі аспекти особистісного потенціалу вихованців. Так, з думкою, що «серед вихованців, з якими я працюю, багато здібних, розвинутих дітей», згодні 48,2% респондентів. Приблизно такий рівень відповідей і на інші аналогічні питання. З думкою, що «більшість вихованців мають достатній особистісний потенціал для досягнення життєвого успіху», погоджуються 46,3% педагогів, що «більшість вихованців мають мотивацію до навчання» – 45%, що «вихованці сумлінно і відповідально ставляться до навчання» – 32,7%.

За результатами опитування також отримано важливу інформацію про те, які особистісні якості педагоги інтернатних закладів вважають притаманними більшості учнів (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість респондентів, які обрали варіант відповіді «ця якість притаманна більшості учнів», відповідаючи на питання: «Які якості притаманні Вашим вихованцям?»

№з/п	Особистісна якість	Кількість респондентів (%)
1.	Колективізм	65,1
2.	Оптимізм	57,7
3.	Комунікабельність	50,9
4.	Дисциплінованість	46,2
5.	Активність	44,8
6.	Впевненість у собі	35,5

7.	Самостійність	27,2
8.	Відповідальність	26,7
9.	Наполегливість	22,1
10.	Ініціативність	19,4
11.	Індивідуалізм	15,8
12.	Конформізм	3,2
13.	Агресивність	1,0
14.	Замкненість	0,5

Звичайно, всі діти різні і мають свій особистісний профіль, тому подані в табл. 1 дані відображають певний інтегрований тип особистості вихованця школи-інтернату очима педагогів. Домінуючою якістю цього типу є колективізм, адже в інтернатних закладах дітям прищеплюються товарицькість і відповідальність за спільну діяльність, ідентифікація з колективом, прагнення відповідати соціальним експектаціями, взаємини між учнями будуються за принципом «один за всіх і всі за одного». Не дивно, що у вихованців, згідно з відповідями педагогів, майже відсутня така антиколективістська якість, як замкненість. З колективізмом корелює комунікабельність, наявність якої також відмітили більше половини вихователів. Можна сказати, що самі умови життя в інтернатному навчальному закладі привчають дітей до колективізму. Індивідуалізму в цих умовах сформуватися важко, адже діти спільно проводять весь час – фактично цілодобово – і в навчальних класах, і в їдальні, і в спальнях, маючи обмаль можливостей, щоб усамітнитися або діяти всупереч думці та інтересам колективу. Тому цілком закономірно, що якості індивідуалізму у вихованців інтернатів відмітила невелика кількість педагогів – 15,8%.

Хоча колективізм і колективна відповідальність є важливими передумовами успішної соціалізації особистості, їхнім зворотнім, несприятливим аспектом є слабке формування особистої відповідальності, що підтверджується думкою респондентів. Це досить тривожна ситуація, оскільки по закінченні школи саме особиста відповідальність стає більш затребуваною і має вирішальне значення для успішної побудови дорослого життя. Дефіцит цієї якості ускладнює соціальну адаптацію випускників інтернатів, призводить до формування екстернального локусу контролю, споживацьких і патерналістських настроїв.

До недоліків виховної роботи у школах-інтернатах слід віднести також дефіцит у школярів таких особистісних якостей, як впевненість у собі, самостійність, наполегливість, ініціативність, надзвичайно важливих для самостійного дорослого життя. І те, що наявність цих якостей у вихованців відмітили менше третини педагогів, опосередковано свідчить про те, що по закінченні школи-інтернату не всі випускники матимуть необхідний особистісний потенціал для побудови свого успішного майбутнього. Можна припустити, що в процесі виховної роботи з учнями інтернатних закладів створюється недостатньо педагогічних ситуацій, які потребували б актуалізації цих якостей, їх закріплення як особистісних рис, адже вони формуються не споглядально, в ході бесід і настанов, а в результаті практичної діяльності, набуття досвіду розв'язання актуальних проблем і задач.

Отримані результати дослідження вказують на явне протиріччя між впевненістю педагогів у тому, що їхні вихованці готові до самостійного життя, і визнанням того, що у більшості з них відсутній комплекс особистісних якостей, необхідних для успішної соціальної самореалізації. Насправді протиріччя немає, оскільки на загальні питання, що стосуються оцінки роботи педагогічного колективу, респонденти відповіли згідно з нормативними очікуваннями і вимогами, натомість оцінка окремих особистісних

якостей вихованців не вимагала прояву професійної солідарності і не викликала захисної реакції з боку педагогів.

Одним із головних показників результативності навчально-виховної роботи в інтернатних закладах є вступ випускників до вищих навчальних закладів. Опитування дозволило з'ясувати, що у педагогічних працівників досить широкий діапазон уявлень про здатність їхніх вихованців вступити до ВНЗ (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на питання: «Яка частина випускників Вашого закладу вступає до вищих навчальних закладів?»

№з/п	Варіант відповіді – відсоткова частка випускників інтернатних закладів, які вступають до ВНЗ	Кількість респондентів, які обрали цей варіант відповіді (%)
1.	Близько 10-20% випускників	9
2.	Близько 20-40% випускників	18
3.	Близько 40-60% випускників	22
4.	Більше 60% випускників	38
5.	Важко відповісти	13

Аналогічне питання було задане респондентам щодо можливого вступу випускників інтернатного закладу до професійно-технічних навчальних закладів (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл відповідей респондентів на питання: «Яка частина випускників Вашого закладу вступає до професійно-технічних навчальних закладів?»

№з/п	Варіант відповіді – відсоткова частка випускників інтернатних закладів, які вступають до ПТНЗ	Кількість респондентів, які обрали цей варіант відповіді (%)
1.	Близько 10-20% випускників	14
2.	Близько 20-40% випускників	31
3.	Близько 40-60% випускників	25
4.	Більше 60% випускників	11
5.	Важко відповісти	19

Порівняння даних, що містяться в табл. 2 і табл. 3, свідчить про те, що, на думку педагогів інтернатних закладів, до ВНЗ вступає більша частина їхніх вихованців, ніж до ПТНЗ. Це позитивна тенденція, адже у попередні роки випускники інтернатних закладів орієнтувалися передусім на заклади професійно-технічної освіти.

Інформацію про місце продовження навчання випускників шкіл-інтернатів педагоги можуть отримати, якщо цікавляться подальшим життям своїх вихованців. Для з'ясування ступеня їхньої обізнаності було задано питання: «Чи відстежуєте Ви життєвий шлях Ваших вихованців після закінчення школи-інтернату?». Згідно з отриманими відповідями, 47,4% респондентів відстежують долю вихованців тривалий час (більше 5 років), 39,5% – певний час (до 5 років), не цікавляться подальшим життям випускників 8,8% педагогів, ще 4,3% не відповіли на питання. Отже, переважна більшість опитаних досить довго, зі їхнім твердженням, стежать за долею своїх вихованців, що позитивно характеризує професійну спільноту педагогів інтернатних закладів.

На основі отриманих результатів соціологічного опитування педагогів інтернатних навчальних закладів можна зробити висновок, що вони висловлюють

впевненість у достатній ефективності навчально-виховної роботи щодо підготовки вихованців до самостійного життя, їхньої соціальної адаптації і соціалізації. Проте, консолідована позиція респондентів щодо схвальної узагальненої оцінки діяльності інтернатних закладів не узгоджується з відповідями на конкретні питання про ключові аспекти навчально-виховної роботи, за якими можна опосередковано проаналізувати реальний стан справ у цих закладах. 35,6% педагогів погоджуються з тим, що доводиться занижувати вимоги на підсумкових та інших контрольних заходах через те, що більшість вихованців не здатні засвоїти навчальний матеріал. 22,3% респондентів вважають, що вихованці інтернатних закладів не зовсім об'єктивно оцінюють свої можливості у дорослому житті, недостатньо чітко розуміють власний потенціал щодо прийняття викликів самостійного життя по закінченні інтернатного закладу. Тільки 48,2% педагогів висловлюють впевненість, що серед їхніх вихованців багато здібних, розвинутих дітей.

Результати дослідження свідчать про те, що, на думку педагогів інтернатних закладів, особистісні якості їхніх вихованців не в повній мірі відповідають вимогам до успішної соціалізації і самостійного дорослого життя по закінченні школи. Педагоги констатують дефіцит у вихованців таких важливих особистісних якостей, як відповідальність, впевненість у собі, самостійність, наполегливість, ініціативність. Серед позитивних особистісних характеристик вихованців педагоги називають домінуюче почуття колективізму і пов'язану з ним комунікабельність, які, на думку більшості респондентів, сформовані у дітей.

Позитивно характеризує інтернатні навчальні заклади твердження педагогів про те, що вони досить довго відстежують життєвий шлях своїх вихованців по закінченні ними школи (47,4% – більше 5 років, 39,5% – до 5 років), а також очікування респондентів, що до вищих навчальних закладів вступить більша частина випускників шкіл-інтернатів, ніж до професійно-технічних навчальних закладів.

Список використаної літератури

1. Аналітичний звіт «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» (за результатами соціологічного опитування) / О. М. Балакірева, І. М. Чернін, О. М. Хмелевська та ін. – Київ : Український Інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України», Український центр соціальних реформ, 2010. – 106 с. ; *Analitychnyi zvit «Zhyttievyi shliakh vupusknykiv internatnykh zakladiv, dytiachykh budynkiv simeinoho typu ta pryiomnykh simei» (za rezultatsy sotsiolohichnoho opytuvannia)* / O. M. Balakirjeva, I. M. Chernin, O. M. Khmelevska ta in. – Kyiv : Ukrainyskyi Instytut sotsialnykh doslidzhen imeni Oleksandra Yaremenka, Fond Rinata Akhmetova «Rozvytok Ukrainy», Ukrainyskyi tsentr sotsialnykh reform, 2010. – 106 s.

2. Бондар В. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи / В. Бондар // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід) : матер. Міжнар. конф., м. Київ, 25-26 трав. 2004 р. / за ред. : В. І. Бондаря, Р. Петришина. – Київ : Наук. світ, 2004. – С. 3–12 ; *Bondar V. Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: poshuky ta perspektyvy* / V. Bondar // *Suchasni tendentsii rozvytku spetsialnoi osvity (Ukrainsko-Kanadskyi dosvid)* : mater. Mizhnar. konf., m. Kyiv, 25-26 trav. 2004 r. / za red. : V. I. Bondaria, R. Petryshyna. – Kyiv : Nauk. svit, 2004. – S. 3–12

3. Знайти себе: життєві історії випускників інтернатів / О. Р. Артюх, О. В. Бабак, О. М. Балакірева та ін. – Київ : Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – 201 с. ; *Znaity sebe: zhyttievi istorii vupusknykiv internativ* / O. R. Artiukh, O. V. Babak, O. M. Balakirjeva ta in. – Kyiv : Ukrainyskyi in-t sotsialnykh doslidzhen, 2001. – 201 s.

4. Канишевская Л. Специфика воспитания социальной зрелости учащихся школ-

интернатов для детей-сирот / Л. Канишевская // Социология: теория, методы, маркетинг. – 1999. – № 4. – С. 77–84 ; Kanishevskaya L. Spetsifika vospitaniya sotsialnoy zrelosti uchashchikhsya shkol-internatov dlya detey-sirot / L. Kanishevskaya // Sotsiologiya : teoriya, metody, marketing. – 1999. – № 4. – S. 77–84

5. Клименко О. Ю. Особливості інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в сучасному українському суспільстві: дис. ... доктора соціол. наук: 22.00.04 / Олена Юріївна Клименко; Харківський національний університет ім. Кразіна – Харків, 2016. – 418 с.; Klymenko O. Yu. Osoblyvosti instytutsionalizatsii sotsialnoho zakhystu ditei u kryzovykh sytuatsiakh v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi: dys. ... doktora sotsiol. nauk: 22.00.04 / Olena Yuriivna Klymenko; Kharkivskiy natsionalnyi unyversytet im. Krazina – Kharkiv, 2016. – 418 s.

6. Підготовка учнів інтернатних закладів до життєдіяльності у відкритому суспільстві: навч.-метод. посіб. / Л. В. Канишевська, Л. В. Кузьменко, С. О. Свириденко та ін. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 336 с.; Pidhotovka uchniv internatnykh zakladiv do zhyttiedialnosti u vidkrytomu suspilstvi: navch.-metod. posib. / L. V. Kanishevskaya, L. V. Kuzmenko, S. O. Svyrydenko ta in. – Kirovohrad: Imeks-LTD, 2013. – 336 s.

7. Покась В. П. Зміна філософської парадигми управління навчально-виховним процесом інтернатних закладів освіти України: автореф. дис. ... докт. філософ наук: спец. 09.00.10 / Віталій Петрович Покась; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2012. – 34 с.; Pokas V. P. Zmina filosofskoi paradyhmy upravlinnia navchalno-vykhovnym protsesom internatnykh zakladiv osvity Ukrainy: avtoref. dys. ... dokt. filosof nauk: spets. 09.00.10 / Vitalii Petrovych Pokas; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2012. – 34 s.

8. Родда М. Громадянське суспільство, Канада, Україна і проблеми освіти глухих / М. Родда // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українсько-Канадський досвід): матер. Міжнар. конф., м. Київ, 25-26 трав. 2004 р. / за ред.: В. І. Бондаря, Р. Петришина. – Київ: Наук. світ, 2004. – С. 21–25; Rodda M. Hromadianske suspilstvo, Kanada, Ukraina i problemy osvity hlukhykh / M. Rodda // Suchasni tendentsii rozvytku spetsialnoi osvity (Ukrainsko-Kanadskiyi dosvid): mater. Mizhnar. konf., m. Kyiv, 25-26 trav. 2004 r. / za red.: V. I. Bondaria, R. Petryshyna. – Kyiv: Nauk. svit, 2004. – S. 21–25

9. Уповноважений Президента з прав дитини взяв участь у презентації бачення деінституціалізації догляду дітей в Україні [Електронний ресурс] // Президент України Петро Порошенко. Офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/upovnovazhenij-prezidenta-z-prav-ditini-vzyav-uchast-u-preze-37387>; Uповnovazheniy Prezydenta z prav dytyny vziav uchast u prezentatsii bachennia deinstytutsializatsii dohliadu ditei v Ukraini [Elektronnyi resurs] // Prezydent Ukrainy Petro Poroshenko. Ofitsiine internet-predstavnytstvo. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua/news/upovnovazhenij-prezidenta-z-prav-ditini-vzyav-uchast-u-preze-37387>

Стаття надійшла до редакції 31.05.2017

N. Gordienko

EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL WORK WITH PUPILS OF BOARDING SCHOOLS AND THEIR READINESS FOR LIFE BY THE TEACHERS (ON THE RESULTS OF SOCIOLOGICAL SURVEY)

The article presents the results of the analysis of the sociological survey among the teachers of boarding schools on the problems of the effectiveness of educational work with

pupils of boarding schools and their readiness for life. The survey also found that the teachers express their confidence that educational work with pupils and their further social adaptation and socialization are successful enough. But general agreement of the respondents for positive assessment of activities of boarding schools does not match with the answers on the specific questions about the key aspects of educational work. 35,6% of teachers accept the need to low the requirements for different types of tests because most of the pupils are unable to assimilate knowledge and skills. 22,3% of respondents consider that pupils of boarding schools make not completely objective assessment of their own possibilities and capacities for adult life after graduating. Only 48,2% of teachers express their confidence in pupils' abilities and intellectual development.

Based on the results of the sociological survey, teachers of boarding schools consider that the development of personal characteristics of their pupils do not fully correspond to their successful socialization and independence in the after-school life. The teachers claim that the lack of such personality traits as responsibility, self-confidence, self-dependence, insistence, initiative is the reason of difficult socialization of the boarding school graduates and leads to the formation of the external locus of control, paternalistic and consumer lifestyle. The purpose of educational work with pupils in the boarding schools is the development of mentioned positive personal qualities. And the priority of educational work should be given to practical-oriented methods instead of conversations and moralizing because practical training affords pupils the opportunity to have direct experience with problem solving. According to the teachers' opinion, there is a variety of positive characteristics and features of boarding schools. One of them is a strong sense of community and, as a consequence – communicability of pupils. Another positive feature of boarding schools is the possibility for teachers to monitor the life path of their pupils after graduating the educational establishment (47,4% – more than five years, 39,5% – up to five years). In addition, respondents express their hope that most of boarding schools graduates will get into the institutions of higher education instead of technical and vocational training schools.

Key words: *boarding schools, boarding schools teachers, boarding schools pupils, boarding schools reform.*

УДК 316.28:316.723

Б. В. Слющинський

ВПЛИВ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРИАЗОВ'Я НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СПІЛЬНОТИ СУЧАСНОГО РЕГІОНУ

У статті розглядаються етноструктура та етноконфесійні угруповання, що утворилися на теренах українського Приазов'я. Автор досліджує чинники, які вплинули на сьогодишній стан віросповідання в регіоні, етнокультурні відносини, пошук ідентичностей і доводить, що в результаті зазначених впливів відбуваються процеси структуризації масової свідомості суспільства.

Ключові слова: *етнокультура, етноконфесії, ціннісні орієнтації, ідентичність, структуризація.*

Розглядаючи ціннісні орієнтації та настанови спільнот, не можна не враховувати етнокультуру і етноконфесійні впливи. В українському Приазов'ї, крім православ'я,